

Byung-Chul Han'ın Felsefesinde Acı Problemi: Homo Doloris'in Tükenişi

The Problem of Pain in Byung-Chul Han's Philosophy: The Extinction of Homo Doloris

MUAMMER AKTAY
Sivas Cumhuriyet University

FERDİ SELİM
Sivas Cumhuriyet University

Received: 10.05.2024 | Accepted: 29.12.2024

Abstract: Pain is a multidimensional notion. It has different meanings from physiological, existential, and spiritual perspectives. Pain is both the source and the result of a specific warning, a personal perception, anxiety or deep thought, limitation, fear in the face of death and finally the existential abyss. In this respect, they are steps taken towards homo doloris (suffering human being). In addition, today, with the digital age, ontological and epistemological debates continue in new forms around problems such as feeling, communicating, and overcoming pain. These discussions show the direction, image, and way of transferring the subject's relationship with pain to life. Byung-Chul Han claims that these distinctions have turned into a deep rupture, and that the relationship between the subject and pain has changed as the negativity of pain has become widespread. The aim of this study is to discuss both pain and its related concepts such as communication, other, difference, border, anxiety, roughness, depth, death, and life, based on Han, who philosophically analyses the postmodern transformation of pain in our age. However, it is open to discussion why a pain-free life is desirable.

Keywords: Pain, existence, smoothness, anxiety, other.

Giriş

Antik Çağ'lardan çağımıza kadar acı kavramı, toplumsal, kültürel, kişisel birçok alanda ön plana çıkmıştır. Yaşamın yapıcı unsurlarından olan duygu, his veya seziş biçimi olarak acı ve onu tanımlama çabası altında kavramın anlam dünyası dönemlere göre dönüşüm ve değişimler geçirmektedir. Acı kavramı, etik, siyaset ve sanat gibi birçok alanda insanın varoluşunu, anlam arayışını, karakterini, arzularını, birçok farklı sömürü ilişkisini ifade eden kavram olarak spektrum problemler sahası sunmaktadır. Acı kavramıyla ilişki insanın varoluşsal yönünün, duvarları, yarıkları, kesitleri, kesikleri, eşikleri var kılmasını sağlar. İnsanın basitliğine karşı derinliğini, hıza karşı yavaşlığını, pürüzsüzlüğe karşı pürüzlülüğünü devam ettirmesini sağlayan yegâne gerçektir. Bu açıdan acı kavramı, var olmanın, insani/canlılık hallerin(in) ve yaşanmışlığın güçlü göstergelerindendir. Bu noktada, acı kavramı, insanın yaşamına dair bireysel ve kamusal alanın dönüşümü ile de yakından ilişkilidir. Brenton'un *Acının Antropolojisi* adlı eserinde iddia ettiği gibi acı kavramı yalnızca biyolojik, kişisel değil kültürel, dini ve toplumsal öğeleri de kapsamaktadır (Breton, 2010). Bunlarla birlikte aynı zamanda kolektif olanın yanında öznel acı deneyimine ve kavramın içeriğine dair tecrübeye yönelik araştırma beden ve ruh arasındaki karmaşık felsefi tartışmaları gündeme getirecek kadar derinlikli bir sorundur.

Antik dönemlerden itibaren beden ve ruh ilişkisi belirli ölçüde acı ve haz ilişkisini belirlemektedir. Özellikle Antik Çağ ve Orta Çağ felsefelerine derin etki eden acı ve haz düşüncenin temellendirilmesi de olan Platon'un Kratlyos diyalogunda, "beden ruhun hapishanesidir" (Platon, 2015, s. 49) ifadesi, kendinden sonraki yüz yılları etkileyecek bir slogan haline gelmektedir. Bu anlayışla birlikte beden hazzın ve acının dünyevi aleti konumuna indirgenmektedir. Bununla birlikte haz ve acı, ruhu erdeme yönelik olmaları yakıştırmaları olarak ele alınır (Platon, 2010, s. 323). Bu husus, iyi ve düzen için bedende ve ruhta acının, sızının (algos) yokluğu (aponia) ve ruhta huzursuzluğun yokluğu (ataraksia), bir anlamda, ruhun düzeni için beden de ıslah edilmesi problemini doğurmaktadır. Bu tartışmalar Orta Çağ döneminde, "bedeni kontrol etmek için Hristiyanlıktaki asketik hareket, kısıtlama ritüellerine doğru daimi olarak sert bir şekilde dönüştü- oruç tutma, dini nedenlerle evlenmeme, vejetaryanizm ve dünyevi şeyleri inkâr" (Turner, 2019, s. 19) gibi davranış şekillerini almaktadır.

Acı kavramının nasıl ele alındığıyla ilişkili olarak düşünürler birçok kategoride incelenebilirler. Örneğin ilk olarak, acı kavramı, iyi yaşama eşlik eden sınır ve durak, ikinci olarak algı ve duyum, üçüncü varoluşsal açıdan derin bir anlam, son olarak postmodern sınırsızlığın etrafında acı kavramının anlamını yerinden eden düşünürler söz konusudur. Bu görüşlerden ilki içerisinde yer alabilecek Aristoteles gibi filozoflar “acı, onu hissedenden kişinin doğasını yok eder” anlayışıyla acıyı keder, sevinç gibi bir duygu olarak nitelendirmişlerdir (Dow, 2011, s. 47-49). Bu anlayış, acı ve haz, beden ve ruh arasındaki karşıtlıklardan daha çok bunların bütünü olarak zihinsel ve bedensel iyi olma halini ifade eder (Aristoteles, 2014, s. 219-221). Bu açıdan Antik Yunancada algos terimi “gerek bedensel gerekse zihinsel acı”yı ifade etmek için kullanılmaktadır (Peters, 2004, s. 33). Acı kavramı Antik Çağdan itibaren bu ikisi arasında belirli bir etkileşim ile ele alınmaktadır. Daha sonra ikinci olarak, acının bir deneyim biçimi (Kripke, 1981) duygusal acıdan egoizm, yarar, empati, sempati ile ilişkili olarak ele alınması gerektiğini belirten, ampirizm odaklı Hobbes, Locke, Hume daha sonra Bentham gibi filozoflar ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra acı kavramını, ihtiva ettiği duygu ve deneyim durumlarını tasniflemek çok da mümkün değildir. Üçüncü olarak varoluşsal açıdan acı kavramı kaygı, keder, bunaltı, saçma, melankoli gibi kavramlarla ilişkili olarak nesnesiz belirli anlamlara da indirgenmektedir. Bu açıdan Kierkegaard, Nietzsche, Sartre, Marcel gibi varoluşçu filozoflar yanında Frankl gibi psikiyatristler de acıyı “varoluşsal boşluk”, “maske”, “kılıf”, “ıstırap” (Frankl, 2021, s. 112-120) olarak anlamlandırmaktadırlar. Bu bakımdan insan “pandeterminist” bir biçimde değil belirli koşullara karşı direnç göstermesi, acı duyması, mücadele etmesi ve varoluş duruşuyla anlam kazanmaktadır. Son olarak neoliberalizm yoluyla veya postmodernizm aracılığıyla acının keskinliği, pürüzlülüğü ve de sınırlılığının yerinden edilmesiyle, bireysel ve toplumsal olarak çerçevesizlik ön plana çıkmaktadır. Bunlarla ilişkili olarak bir de acı kavramı toplum, kültür, iktidar ilişkilerinin dönüşümü ile de açıklanmaktadır.

Acının toplumsal değişme ve dönüşüm ile yakından ilişkili olduğunu da belirtmek gerekir. Bunun farkında olan postyapısalcı filozoflar öznel acı deneyiminin değil onu oluşturan yapısal unsurların belirgin olduğunu iddia etmektedirler. Postyapısalcı bir filozof olan Foucault'ya göre, “sayısız iktidar ilişkisi toplumsal kitleye nüfuz eder, onu belirler, oluşturur” daha sonra

gerçeklik ilişkileri de iktidarı oluşturur (Foucault, 2015, s. 38). Bu noktada birey yerine onu oluşturan koşullar, söylemlere hükmeden iktidar ilişkileri dönem dönem değişmektedir. Bu görüş etrafında Foucault'ya göre temelde egemen, disiplin gibi iktidar tipleri söz konusudur. Antik ve Orta Çağ dönemlerinde yaşam ve ölüm hakkı bireye ait değildir. Foucault'ya göre “Öldürme ya da hayatta bırakma hakkı” egemenin elindedir (Foucault, 2015, s. 246). Acı kavramı toplumsal düzleme, politik ve hukuksal olarak bireye dayatılan bir şeydir. Acı ve ceza (penalty) ifadeleri arasındaki ilişki, hukuki ve politik çıkarımlar sunmaktadır. Bundan dolayı “Bir suçun cezası olarak çekilen acı” olarak poena (L.) kavramı pain (İng.) ve peine (F.) kavramlarının temelinde yer almaktadır (Chantrell, 2002, s. 359). “Görev ya da yük olarak veya emir/e yapılan iş” ponos (Y.) zahmet, eziyet, bunlarla ilişkili olan dolor ise “şiddetli acı” demektir (Peters, 2004, s. 309-310). Nihayetinde bu çalışmanın odağında yer alan Han'a göre acı, kronolojik incelemede bireye bedensel bir dayatma, ceza, zorlama, eziyet biçimi olarak yansıtılmasıyla on sekizinci yüzyıla kadar egemen şiddet iktidarı benzer anlamları barındırmaktadır. Egemen, kamusal alanda, acının sahnelenişini her yerde açık ve çıplak bir şekilde görünür kılmak yoluyla “acı çek” mottosunu ön plana çıkarmaktadır. Bu durumda, beden üzerinden sınırlı yaşam, sınırlı zaman, sınırlı bilgi, sınırlı varlık koşulları anlamlyken, modernizm, disiplin iktidarı ile birlikte sınırlı acı yerine sınırsız “mutlu ol” mottosu ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır (Han, 2022b, s. 19-21). Han'a göre, kapitalizm araçları, ölüm ve yaşam, iyi ve kötü, acı ve haz gibi sınırlı ilişkileri yok ederek, homo hedonizm üzerinden sonsuz dünyevileşme, görev, haz içerisinde anlam arayışları başlatmaktadırlar. Artık asli problem iyi, kötü, acı içerisinde yaşamdan daha çok temel amaç uzun süre haz içerisinde “hayatta kalma”dır (Han, 2016, s. 30). O, bu durumun temelinde neoliberal geçicilik, süreksizlik, ereksiz erek, “ifşa ve teşhir yaşamı” içerisindeki pürüzsüzlük gibi ifadelerin olup olmadığını tartışmaktadır. Bu durumda, kişisel ve kültürel olanı ifade eden acının tanımı yok olarak anlamsız ve yararsız mı görülmektedir? Acının temas ettiği beden, zihin ve duygu kavramları, neoliberalizmin anestezi araçları ile denetim altına mı alınmaktadır? Acının anlam arayışının kendisinden arındırılması, pürüzsüz hayatın mutlaklaştırılmasına mı sebep olmaktadır? Hayatta kalma histerisinin viral bir anlam halini alması, acı, kaygı, korku gibi duyguları dönüştürürken, narsist performans öznesini mi

öne çıkarmaktadır? Bu çalışmanın amacı Han'ın bu gibi sorulara getirdiği çözüm önerilerini, çağımızda acının anlamsızlaştırılmasını, dilinin yok edilmesini, hayatın dışına atılmasını ve nihayet yalıtılmasının temellerini incelemek ve tartışmaktır.

Acı ve Sınır İlişkisi

Han, acı kavramını düalist beden makinesinin ürettiği bir anlam olarak ele alan Descartes üzerinden mekanist bakış açılarını, onu kaçınılması gereken anlam olarak gören Bentham gibi filozofların haz anlayışlarını, doğa bilimlerinin gelişmesiyle acıyı biyolojik faaliyetlerin eklentisi olarak ele alan teorilerin uzantılarını, nihayetinde neoliberalizmin araçlarının homo hedonist yaratma çabaları açısından acıyı olumlama ve hissizleştirme girişimlerini eleştirmektedir. Han'a göre, acı yalnızca fiziksel bazı basit temaslarda açığa çıkan bir his değildir. Homo sapiens'in temas, ilişki, sınır, belirsizlik ve derinlik sahibi olmasını sağlayan homo doloris olmasıdır. Han, acının varoluş açısından insanı anlam varlığı yapmasını sağlayan yanının, öncelikle sınırlılık ve pürüzlülük olduğunu düşünür. Benzer olarak Breton'a göre de acı ve sınır arasında önemli bir bağlantı vardır. O, bunu şöyle ifade eder: "Acı insanı kendisinden koparması ve sınırlarıyla yüz yüze getirmesi anlamında kutsal bir yaradır" (Breton, 2010, s. 16).

Öznenin sınırı açısından yüzleşme, karşılaşma üzerinden kendisinin farkına varması hem ontolojik hem de etik anlamlar tarihsel açıdan kadim dönemlere dayanmaktadır. Bu açıdan sınır ifadesine tarihsel açıdan baktığımızda, asli anlamda Antik Yunan'da synoros, peras ve horos/horion kavramları ön plana çıkmaktadır. Peras sınır açısından aperion yani sınırsız, belirsizliğin karşıtı olarak sonsuzluğu, kaosun eşiği anlamında tanımlanmaktadır (Peters, 2004, s. 286, 39). Örneğin Aristoteles, sınırsızlığın kötü, sınırın iyi olduğunu (Aristoteles, 2014, s. 48), Platon ise iyi yaşamın sınır ve sınırsızlığın bir aradalığı olduğunu belirtir (Platon, 2013, s. 54-60). Sınırlanmışlık hayatın derinliğini ve anlamını saklar. O, olumsuzluk, sınır ayırımının insana yaşaması için armağan derecesinde değer kattığını düşünür. İnsanın anlamasını, akıl yürütmesini bu sınır ve ayırım problemleri açığa çıkarır. Bu açıdan sınır aslında yapaylık, mantıksallık, fenomenolojik birçok anlam içermektedir. Sınır ve ayırım açısından criticus (Lat.), krinein (Yun.) kavramları yargılama (judge), karar verme (decide) anlamlarına gelirken, krisis (Yun.), kriterion (Yun.), critic (İng) kavramları karar, belirleyici nokta gibi

terimlerle ilişkilidir (Chantrell, 2002, s. 127-128). Han'a göre kritik, sınır gibi terimler, ayırt etmenin olumsuzluğunu ve karar vermenin keskinliğini ifade eder (Han, 2020d, s. 21). Çünkü decision (İng.) karar verme kavramı, kesmek, anlamına gelen decidere (Lat.) kavramından türemiştir (Shipley, 1945, s. 109). Han keskinlik, karar, sınır gibi kavramların acı ile ilişkilerinin özneyi anlamlı kıldığını düşünmektedir. Örneğin Aristoteles, acının keskinliğini duyurmak için hayvanların ses çıkardığını ancak insanın ise bunu dil aracılığıyla daha sistematik olarak yaptığını ele alır (Aristoteles, 2021, s. 12-13). Han, buradan hareketle insanların anlam arayışını, kavrama isteğini ve iletişim üzerinden bir araya gelerek topluluk oluşturmalarını acının gücü ile ilişkilendirmektedir. Benzer olarak Ranciere acının derin komplike durumunu, akıl yürütmenin ortak amacının (telos), ötekinin neden olduğu veya çektiği acının hissedilişini, bunların içkinliğinin ifade edilişinin “ortak iyi”yi, politikayı oluşturduğunu belirtir (Ranciere, 2005, s. 43-46, 71). Ranciere, insanın acı ve haz varlığı, dilsel olan yönü, akıl yürütmenin amacı ve politik olanın ortaklığı içerisinde bir anlam ifade ettiğini vurgular. Bu noktada insan haz ve acı varlığı olsa da acı etkisi bakımından hazzı göre derin ve hayatı kesintiye uğratmasıyla ayrılır. Yine insan ifadesiz olarak, akıl yürütmeyi kullanmadan ilintiler içerisinde acı çekiyor olsa da yine de etkin bir halde bulunur. Ancak insan yalnızca haz varlığı olarak, ifadesiz, akıl yürütmeden yoksunsa, nasıl bir problem açığa çıkacaktır? Han, insanlığın acı içerisindeyken belirli bir çözüm arayışına gireceğini, direniş gösterebileceğini, isyan edebileceğini, ancak homo hedonistin direniş veya devrimci olup olamayacağını tartışır. Acı çeken insan tekil bir inilti çıkarırken en azından duyuşal yönden açıktır, haz varlığı olarak insanın ise çoklu zevk içerisinde olması nedeniyle seçimlerinin farkına varması çok zordur. Nihayetinde acıdan yoksun insanın haz bombardımanı içerisinde, hayatın anlamını oluşturması güçtür. Bu durumda homo doloris yok olurken, acısız sömürü içerisinde tükettikçe tükenen homo economicus ya da animal laborans anlamlar ön plana çıkacaktır.

Varoluşsal Derinlik ve Acı İlişkisi

Han, derin düşünce, acı, melankoli gibi kavramların, insanı pasiflik yerine aktif olmaya yönelttiğini düşünmektedir. Bu noktada, Cicero'dan Nietzsche'ye kadar ön plana çıkan, vita contemplativa (derin düşünme) ifadesine vurgu yapmaktadır. Han'a göre, “vita contemplativa'nın tekrar

canlandırılması gereklidir, çünkü nefes almak için alan açar” (Han, 2020e, s. 121). Ona göre ilgili nefes alma ifadesi, insana tekrar ruh vermeyi, hayatta kalma yerine hayatı yaşamayı, dünyaya geri dönmeyi, dalgın oyalanma yerine kendi yükünü sırtlanmayı ifade etmektedir (Han, 2015, s. 26-27). Yine bu derin düşünme ve acı ilişkisinin anlamı, belirli maskelerin, sınırların gerisindedir. Bu maske (persona) terimi büyük tiyatro alanlarındaki, görünmeyen yüzlerin değişimini sağlayan ve onlara belirli anlamlar yükleyen bir kavramdır (Shipley, 1945, s. 268). Han'ın kaybolma tehlikesi ile yüz yüze kaldığını düşündüğü gerçeklik bu maskenin arkasındaki derinliktir. Çünkü maske yüzün düzleşmesini, pürüzleşmesini sınırlarken, içsellik, benlik ve kişilik gerçekliğini oluşturur. Agamben'e göre, maske kavramı, belirli bir sosyal benlik ve kimlik sunmaktadır. Çünkü bireyin yerini tanımlayan, şahsiyet veya karakter olarak maskesine yaklaşması ya da ondan uzaklaşması belirli bir kimlik arayışı sunmaktadır (Agamben, 2017, s. 61-63). Han, bu noktada Agamben gibi kimlik problemi olarak maskeyi önemli bulsa da, asli olarak derinlik ve varoluş anlamları bakımından Nietzsche'nin etkisi altındadır. Çünkü, Nietzsche, derin tinin maske ile var olduğunu şu şekilde ifade eder: “Derin olan ne varsa maskeyi sever: hatta en derin şeyler imge ve benzetmeden nefret ederler” (Nietzsche, 2017, s. 48). Nietzsche'ye göre her insan bir hapisane olarak, yaşamın derinliğini, işaretlerini, anlamını içerisinde taşır. Benzer olarak Han da bulmaca, sır, kaygı kavramları üzerinden derin bir ruhun oluşabileceğini maskenin koruyuculuğunun onları inşa ettiğini düşünür (Han, 2020d, s. 35).

Özneyi maskesi ve derinliği üzerinden anlamak için onu acının yıkıcılığının derinliği üzerinden inşa etmek gerekir. Acının bu yıkıcı etkisi, hırzda olmayan mekân, sıradan olmayan eylem olanakları barındırır. Yıkıcılığıyla “acı, insanın varoluşunu taşır” (Han, 2022b, s. 56). Bu yıkıcı acı olmadan sınırlı anlamlar sınırsızlığa, maske yüzeyselliğe indirgenecektir. Bu açıdan Han, Adorno'nun “yıkıcılıktan nefret etmek için insanın yaşamdan nefret etmesi gerekir” anlayışını temele alır (Adorno, 2012, s. 82). Nihayetinde bu anlayışın zemininde olan ölüm düşüncesinin önemine değinir. Han, “Ölümü yaşama geri veren bir yaşam biçimi” arayışındadır (Han, 2021, s. 22). Çünkü bitkisel hayatta olan ölüm düşüncesi ile birlikte acı, keder yaşama döndürülmezse, insan kaygısını, derinliğini üstlenemedi hayatta kalma hazzı içerisinde buharlaşacaktır. Bu açıdan Han, Heidegger'in, “Dasein'sal

bakımından ölüm, sadece varoluşa-dair bir ölüme yönelik varlık içinde vardır” (Heidegger, 2008, s. 248) cümlesinden yola çıkarak, öznenin ölüm anlayışının tekrar hayata döndürülmesi gerektiğine değinir. Neoliberal yaşamda kaygı ve acıyı unutan öznenin “ölümden yoksun bir yaşamın peşinden koşması ölümcüldür” (Han, 2021, s. 15). Bu açıdan Han, acının ontolojisinin ölüm üzerinden insanın şu ana atılmadan önceki belirsizliği ve acıya düşmeden önceki kendini gizlemesi olduğunu ele alır. Acı insanın ölüme yönelik sınırlılığının derinliğidir yani onun temel ruh tarzını sunmaktadır. Bu durumda, Sartre’ın bulantı, Kierkegaard ve Camus gibi filozofların kaygı ve saçma gibi kavramlarına vurgu yapmaktadır. Çünkü, Sartre’ın “gizli ve üstesinden gelinmez bir bulantı bedenimi durmadan bilincime gösterir” (Sartre, 2011, s. 442), Camus’nün “tek gerçek, bütün varlıklar katındaki kaygıdır” (Camus, 1997, s. 34), Kierkegaard’ın “kaygıyı doğurabilecek tek şey olan hiçliktir” (Kierkegaard, 2013, s. 35) ifadelerinin yarattığı hoşnutsuzluk, bulantı ve acı kavramlarının insanın karanlık ormanını anlamlandırdığını iddia eder. Han, varoluşçu filozofların üzerinde durduğu gibi, varoluşçu anlamlarla acı arasında çok derin bir ilişki olduğunu düşünür. Çünkü acının varoluş açısından bireyin kendini yaratmaya, oluşturmaya yönelik bir atılımı olduğunu ele alır. Han’a göre, yaşamın geri çağırılması için acı, derinlik, ölüm gibi belirsizliklerinin de geri çağırılması zorunludur (Han, 2021, s. 18). Breton’ın belirttiği gibi hayat açısından “acı basit, aşırı, duyumsal bir mesajdan ayrılır” (Breton, 2010, s. 13-14). O, derinliğe ve varoluşa yönelik anlamlar ifade eder. Ancak Han, acının kişisel ve felsefi açılardan derinliğine odaklansa da çağımızda kişilerin acı üzerinden kendisini inşa etmesinden daha çok başkalarının gördüğü beni inşa etmesi kaygısı üzerine odaklandığının da farkındadır. Bu durum, kaygının pürüzlü, derinlikli hali yerine hazın pürüzsüzlük, olumluluk arayışını açığa çıkarmaktadır. Han, Heidegger ve Sartre gibi filozofların üzerinde durduğu yaşama yönelik itilimin ve yaşam kaygısının nasıl hayatta kalma problemine dönüştüğünü analiz etmeye çalışmaktadır. Han, bu durumun sebebi olarak gördüğü olumluluğun viral hale gelmesinin nedenlerini ve olumluluğun şiddeti problemini analiz etmektedir.

Olumluluk Şiddeti ve Acı İlişkisi

Han’a göre, şiddetin modern öncesi, modernite ve geç modernite için farklı anlamları vardır. O, öncelikle, modern öncesi dönemde, kan toplumu,

bedenlerin parçalanması üzerinden şiddetin ve duyguların keskinliği/vuruculuğu şeklinde ortaya çıktığını belirtir. Yalnızca öznel bir deneyim anlamında değil, seyirlik açıdan, gladyatörlerin gösterilerine kadar her yerde şiddetin kendini yaşatması söz konusudur. Yani şiddetin gizlenmemesi, apaçık ve görünür olması, ozanlarca söylenmesi ve değer yüklenmesi onu anlamlı kılar (Han, 2016, s. 17). Nasıl şiddet açık bir biçimde yaşıyorsa, acı, yas ve de olumsuz duygular da kamusal alanda ortaya çıkmaktadır. Toplumsal anlamda, acının her yerde olması, yaşamın sınırını, keskinliğini, pürüzlülüğünü göstermektedir. Bu durumda, acının keskinliğinin yaşamı keşintiye uğratması, yaşamı derinlikli hale getirmesini sağlar. Ancak Han'a göre modernite ile birlikte, Bentham, Foucault gibi filozofların ele aldığı, panoptikon mekânları (hastane, hapishane) acıyı kamusal alandan ayırmaktadır. Artık acı hissizleştirilerek, dilden, yastan kamusal alandan çekilmeye başlanmaktadır. Ona göre acının iletişimi; “Görünürden görünmeze, apaçıktan mahreme, fizikten psişige, askeri olandan medyatik olana ve cephesel karşılaşmadan viral bulaşmaya kayar” (Han, 2016, s. 18). Bu noktada kapitalizmin etkinliği arttıkça acı ve ölüm ötelenmeye ve gizlenmeye çalışılmaktadır. Çünkü Han, “kapitalizmin ölümün olumsuzlanmasına” dayandığını belirtmektedir (Han, 2021, s. 11). Kapitalizm araçları ölümü ve acıyı öldürmeye yönelik olarak yaşam alanının dışına çıkarmaktadırlar. Nihayetinde geç moderniteyle özne bir proje haline getirilir. Han bu noktada salgın (contamination) ve yüzleşme, karşılaşma (confrontation) kavramları üzerinde durmaktadır. Ona göre, yüzleşmenin ve karşılaşmanın ortaya çıkarıldığı öteki, anlam, eksiklik, sınırlılık şiddeti, acıyı onaylar. Ancak postmodern salgın ya da viral olarak olumluluk ve aşırılık şiddeti herhangi bir dile sahip olmadan her alanı ele geçirir. Bu noktada Han, postmodern açıdan şiddetin pozitif açıdan meydana geldiği anlayışının temelinde Baudrillard'ın “kesintisiz olumluluk üretimi” anlayışı olduğunu belirtir. Baudrillard'a göre, hiper olumluluk, homeopatik (düşük dozlarla tedavi) yayılırken, her şeyi ele geçirmektedir (Baudrillard, 2021, s. 16).

Olumluluk şiddeti, ötekine değil öznenin kendini sonsuz tüketmesine veya sömürmesine yöneliktir. Bundan dolayı Han'a göre şiddet söz konusu olduğunda “eksiklik doyma noktasına erince doğal olarak biterken, aşırılık bir son nokta tanımaz” (Han, 2016, s. 120). Bu durumda, acının hayatı keşintiye uğratması, olumluluk şiddetinde mümkün olmadığı için insanın özü,

derinliği, maskesi yoktur. Varoluş açısından ya/ya da yerine sürekli bir “ve...ve...ve” gibi sınırsızlık ve akıcılık söz konusudur. Deleuze ve Guattari’nin “arzu makineleri” ifadesi gibi, ayrımlar, farklılıklar, eksiklikler yerine olumluluk şiddeti her yerdedir (Deleuze & Guattari, 2014, s. 87, 431, 440). Bu “arzu makinesi” içerisinde, kendi eksiklerini, sınırlılıklarını göremeyen özne, kendi gölgesini geçmek ister gibidir (Han, 2016, s. 46). Artık özne, kendi ile bir yarış, çabalama ve olumluluk şiddeti ile baş başa kalmaktadır. Bir anlamda özne oto-erotik bir yalıtılmışlık içerisinde.

Han’a göre bu olumluluk şiddetinin temelinde hız ve belirli bir olumsuzluk duvarının yokluğu vardır. Bundan dolayı o, “diskroni” kavramı üzerinden, amaçsızca dönüp duran bir topu hızlandırmamızın zamanı hızlandırdığı gibi yanlış yaşam deneyimini ele alır. Bunun sebeplerinden biri mekân ve gerçeklik ile öznenin bağının kopma durumları söz konusudur. Bu noktada Han, olumluluk şiddetini, postmodern dönem, hız ve arzunun ön plana çıkması üzerinden açıklasa da, genel anlam açısından bahsetmesi anlaşılabilirlik düzeyini azaltır. Bu açıdan olumluluk şiddetinin her alanı ele geçirdiği düşüncesi radikal ve distopik ifade biçimleri olarak kalır. Han bu durumu, daha anlaşılır kılmak için dijitalizmin şiddetinin olumluluğun temelinde olduğunu vurgulamaya çalışır. Han’a göre iletişimin belirli bir alana bağlı olmaması, bize gelen elektronik postaların, konuşmaların mekansızlığı, hızı hiper hale getirmektedir (Han, 2020e, s. 31-32). Bu dijitalizmin hızı, “yaşam sürecinin hızlandırılması, normdan sapan formların oluşmasını, şeylerin kendini farklılaştırmasını, bağımsız formlar geliştirmelerini engeller” (Han, 2020e, s. 14). Artık hızlanma öyle bir noktaya ulaşmaktadır ki, sanallık ve gerçeklik, kurmaca ve doğruluk arasındaki ilişkiler kaybolmaktadır (Han, 2022a, s. 19-22). Bu durumda zamanın, hakikatin, gerçekliğin, acının ve hazzın efendisi olan Tanrı değil, hızın, olumluluğun Tanrısı olan dijitalizm gerçektir. Kendi acısını duyumsamaktan bile aciz olan bu özne, dijitalizm üzerinden sürekli aktif olmaya veya dinamik kalmaya çabalamaktadır. Bu kurban, depresif birey, ölümcül olarak sürekli bir biçimde kendini yok etmektedir. Bu durum ile birey nasıl baş edecektir? Çünkü birey kendini sömürdüğünü fark etmeden, hıza, başarıya odaklanırken, varolma çabasını inşa etmesi çok zordur. Han bunun sebebi postmodernist düşünürler (Baudrillard, Bauman) gibi bireyin ilkeli bir tavır takınmak yerine, “esnek” tavırlara sahip olmasına bağlamaktadır. Çünkü psikopolitik toplumlardaki

bireyi tanımlayan en temel kavram, esneklik içerisinde yaşamayı öğrenmesidir. Ancak esneklik, hızın sürekliliğine ayak uyduramayan birey için sömürülmenin en radikal boyutudur. Han, bunu şöyle ifade eder: “Farenin çemberde dönmesi misali, sürekli kendi etrafında dönen özne, sonunda tükenecektir” (Han, 2016, s. 42). Bu olumluluk şiddeti içerisinde hızı anlamadan, gerçeklikten uzak, mekânı belirleyemeden kendi içerisinde boğulurken, onu var kılan yegâne kavram hayatta kalma görevidir. Öznenin bu görevi kapitalizme sadakat içerisinde ne yaptığını, ne yapması gerektiğini bilmeden, yaşamaya devam etmesidir. Ona göre bunun sebebi, çağımızda artık olumsuzluğun, hiçliğin negatifliğini yani yabancı olmanın ne demek olduğunu bilmeden, belirli tüketim öznesi olarak var olmaya çalışılmasıdır. Han, olumluluk şiddetinin sebeplerini dijitalizm, tüketim, hız, aşırılık olarak konumlasa da, temel hareket noktası acının yerine sıradan hazların getirilmesi vardır. Bu olumluluk şiddetinin oluşturduğu haz öznesinin sıradan, izleyici bir karakterde olduğunu düşünmektedir. Bu sıradanlığın terörü özneyi nasıl bir bataklığa çekmektedir?

Sıradanlık Terörü İçerisinde Acı

Han’a göre dil, kurulan ilişkiler, kimlikler, belirli öteki, olumsuz fenomenler ve duyguların karşıtıkları ile birlikte olunlaşır. Bu karşıtlık ilişkisinin asli anlamını inceleyen Han, özne ve nesnenin arasında belirli bir boşluk ve sahici anlam olduğunu düşünmektedir. Öznenin nesneye yönelimi, gerilim, belirsizlik açığa çıkardığı için karşıtlık ve direnç ilişkisi anlamlı kılar. Bu temelde, nesne (object), Latince obicere kavramı, “ob” yolunda, “jacere” “fırlatmak”tan (to throw) gelirken, bunlarla ilişkili olan objection (itiraz) ise Latince objectare karşıya atmaya devam etmek “keep throwing against” ifadesini temsil etmektedir (Chantrell, 2002, s. 112). Aslında “obicere” kavramı cansız nesne anlayışından daha farklı olarak evrendeki var olma çabasının içkin anlamını ifade etmektedir. Buradaki nesne için bile kendini vermek istemeyen belirli bir karşıtlık anlamlandırılmaya çalışılırken, çağımızdaki özneler karşıtlık ve belirsizlikten kaçmaktadır. Han, artık varoluşsal acıyı ortaya çıkaracak, öteki, başkanın negatifliğinden kopmuş yeni bir tür kaygınının ortaya çıktığını belirtmektedir (Han, 2023a, s. 44). Bu kaygı sıradanlıktan uzaklaşmak, karşıtlığa, belirsizliğe maruz kalma korkusudur. Bugün için Han öncelikle acının, cehennemin yok olmasını, daha sonra ise erosun ortadan kalkmasını anestezi etkiler olarak yorumlar.

Arzunun ve erotik tutkunun varlığı “başka”yı, ötekiyi, mesafeyi, hitap etmeyi, ilişkiyi olanaklı kılar. Bu açıdan öteki ile birlikte kurulan tecrübe biçimleri insanı anlamlandırır, farklılaştırır (Han, 2016, s. 37). Öteki ile kurulacak ilişki, yalnızca özgürleşme ile ilgili değil, acı ve tecrübenin anlamını da mümkün kılmaktadır. Han’a göre, öteki ve acı deneyimin anlamı açısından gereklidir (Han, 2020c, s. 38). Çünkü deneyim, ötekine giden sınırlı, karşıt acılı bir değişim yoludur (Han, 2022b, s. 50). Bundan dolayı ötekine açılan kapıyı acı sunmaktadır (Han, 2022b, s. 63-64). Öteki ve acı iç içe geçerken, arzu, tutku, keder, yas gibi kavramlar yaşamda var olmaya devam ederler. Han’ın bu öteki anlayışının Levinascı, conatus essendi bakış açıları üzerinden değerlendirilmesini yapmak çok zordur. Çünkü ona göre neoliberalizm alanında öteki yerini dijitalizmin yankı odalarına terk etmektedir. Nihayetinde, acı, erotik arzu anestezi araçlarla dönüşüme uğrayarak bedeni, cinselliği cisimleştirmeye başlarken, artık “başka” varoluş değil nesnellik ifade etmeye başlar. Bu durumda, arzu sıradanlık üzerinden “cinsel kişilik”lerle toplumda belirli anlamlar çokluğu ortaya çıkarır. Ancak Han’a göre “cinsel kişilik” ifadesi diye bir ifade biçimi yoktur, “başka”ya nesne biçimini yükleyince ilişki kurmak veya ona hitap etmek anlamsız hale gelmeye başlamaktadır (Han, 2020a, s. 20). Eros, acının, ölümün zıtlığı veya olumsuzluğun dışında, yüzeysel anlamlara hapsedilir. Artık karşımızda belirli cansız, acı hissetmeyen, mesafesiz ilişki kuran erosa sahip olmayan öznelere vardır. Han, bu sıradanlık içerisinde erosun ölümünü, ötekine duyulan arzunun, başkanın negatifliğinin ve yabancılığın kayboluşunun, nihayetinde pornografik yaşamın egemenliğinin ilan edilmesi olarak ele alır. O bu noktada, pozitiflik arttıkça, pornografik olan belirli tüketim koşullarının ortaya çıktığına vurgu yapmak istemektedir.

Han, neoliberal alanda ıstıraplar, tutkular, acıların tam olarak ortadan kalkması düşüncesini kabul etmemektedir. O, bu aynının aşırı çoğalmasını, kanserli olmaya değil komada kalmaya benzetmektedir. Han’a göre kanserli hastada yine belirli antikör üretmek için karşıtlık söz konusudur. Ancak aynının aşırılığında, antikör değil, yağlanma, bir anlamda aynının, sıradanlığın terörü söz konusudur (Han, 2023a, s. 9). Aşırı olumluluk, aynının büyümesi ve her yeri kapsamıyla birlikte sıradanlığın hükümranlığını ortaya çıkarmaktadır. Nasıl anestezi altında hastalar için herhangi bir acının önemi yoksa çağımızda da, iletişim, varlık, estetik gibi alanlardaki anlamlar

git gide aynılığa hapsedilmektedir. Öteki ile belirli bir iletişim kuramadan ortak acıların hissedilememesi ile birlikte bireysel anlamda da acılar tamamen hissiz hale gelmektedir. Han bu aynılık durumunu şöyle ifade etmektedir: “Günümüzün iletişimi birbirimizle iyilik, hoşluk, hatta olumluluk (pozitiflik) alışverişi yapmak için pürüzsüz hale getirildi. Üzüntü, keder, yas gibi olumsuz duyguları yansıtacak her dil, her ifade yasaklı” (Han, 2021, s. 59). Bu temelde, öznel için hoşnutsuzluk krizi, narsisizm tehlikesini barındırır da, temelde makineleşmenin aynılık radikalliği vardır. Makineler ya sürekli işlerlik kazanırlar ya da bozulurlar. Çağımızdaki insanlar, makineler gibi sıradanlık ya da işlevsizlik içerisinde çatışma, risk ve direnişin farkında değildirler (Han, 2023, s. 31). Nihayetinde Han, neoliberalizm içerisindeki performans öznenin duygularını, tutkularını kaybederek, acı, ölüm ve eros düşüncelerinden ayrılmasını makine metaforu ile açıklamaktadır. Han, insanın nasıl makineleştiğinin açıklanmayacağını ancak bazı özelliklerini kaybettikçe makineleştiğinin hızının artacağını düşünür. Hatta transhümanizm bataklığına doğru gittiğimizi düşünür. Bu durumu öznenin, eros, öteki ve ölüm duygularını kaybetmesini, deneyimin olanaksızlaşması üzerinden açıklamaktadır.

Han'a göre çağımız seyirci ve makineleşen öznenin varoluşsal hastalıkları kaygı, korku temelli ya da olumsuzluğun şiddetiyle değil de aynılığın hâkimiyeti altında anlam kazanmaktadır. Bu noktada burn-out, hiperaktivite, depresyon gibi hastalıklar olumlulukla baş edilememesinin sonucunda ortaya çıkmaktadır (Han, 2016, s. 97). Bu ruhsal hastalıklar, olumluluğun viral hale gelmesi sebebiyle artmaya devam etmektedir. Sınırın, acının, ölümün, erosun, daha sonra deneyimin anlamını unutmak aynı olduğunun bilincinde olmayan depresif öznel yaratmaktadır. Han bu durumu mürettebatı ölümsüzlerden oluşan *Uçan Hollandalı Gemisi* efsanesi benzerliği ile açıklamaktadır. Bunu şu şekilde belirtmektedir: “Hedefsiz, molasız, huzursuz”, “bir ok gibi uçan” Hollandalı, özgürlüğü kendini sonsuza dek sömürme azabından ibaret olan yorgun, depresif performans öznesine benzer” (Han, 2020a, s. 32). Bu tarz, hedefsiz iletişim, huzursuz tüketim, molasız heyecan, özgürce kendini tüketmek gibi problemler aynılığın, sıradanlığın çokluğu altındaki rahatlama anlayışını tetiklemektedir. Bu hedefsiz iletişimden dolayı paylaşımın anlamı azalmakta, huzursuz tüketmekten dolayı bireyin kendini tüketmesi var olmakta, molasız heyecan isteğinden dolayı

içkin rasyonallığın anlamının kaybolması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Hedefsizlik, molasızlık ve de aşırılık, büyümek, gelişmeyi değil de akışkan sürekliliği teşvik etmektedir. Örneğin akışkan deneyimlerin, eşiklerin, ayırımaların aşılmasının ortaya düzleşmeyi çıkardığı bir gerçektir. Bu noktada düzleşmek ne demektir? Han'a göre düzleşmek, "kişinin bütünlüğüne belirli bir erişilmezlik ve geçirilmezlik" (Han, 2016, s. 104) ifade eder. İnsan acı içerisinde düzleşmemesi gereken bir canlı olsa da, nasıl makineler, sistemin dışında bir anlam ifade etmiyorsa, düzleşmeyen bir insan da sistem için bir anlam ifade etmemektedir. Bu açıdan neoliberalizmin olumluluk, aynılık biçiminde görülen anestezi aygıtları ya da baştan çıkarıcı özgürlük arayışı insanı sisteme bağımlı kılmaktadır. Böylelikle, etik kaygı gerektirecek kavramlar ya da ikili ilişkilerde, ön plana çıkan saygı ve sevgi anlamını kaybetmektedir. Bu tartışmaya farklı bir bakış açısıyla yaklaşan Fukuyama bu problemi *Güven* adlı eserinde ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. O, güvenin ekonomik performansı artırırken, güven eksikliğinin ekonomik performansı olumsuz etkilediğine dair farklı uluslardan örnekler vermektedir (Fukuyama, 1998, s. 20-24). Fukuyama, kapitalizmin kurumlarının düzenli ve doğru bir şekilde işlemesi için modern öncesi olarak gördüğü kültürel ve etik değerlerin, neoliberalizmde bulunmasının zorunluluğuna işaret etmektedir. Ancak Han, bataklıkta nasıl bir şey yetişmez ise, neoliberalizmde de, güven, sadakat, bağlılık kavramlarının yetişemeyeceğini ve ne yazık ki sıradanlık altında anlamlarını kaybedeceğini belirtmektedir. Bu durumda Han'ın karamsarlığının sebebi, sıradanlık veya aynılık içerisinde devrimci ve üst insanın olanağını görememesidir. Çünkü devrimci öznenin geçmişe yönelik yarasını görmesini ve geleceğe dair umudunu inşa etmesini engelleyen pürüzsüzlük kavramı bir gerçektir.

Acının Eksikliğinde Pürüzsüzlüğün Ortaya Çıkışı

Çağımızdaki rutin bataklığı içerisindeki yaşam felsefelerinin temelinde olan yenilik arayışı ve acının anonimleşmesi problemleri söz konusudur. Han'a göre, yeni olma durumu geleceği, umudu, mücadeleyi simgelemesi gerekirken, o, dolayimsız doyuruculuğu ifade etmektedir. Yenilik arayışı, otantiklik, öz-yaratım değil de, hiper-heyecan merkezli bir deneyim sunmaktadır. Bireyler için itaat, kölelik zorlaması yerini yenilik arayışı baskısına bırakmıştır. Bunun temelinde, bireyi üretim öznesi haline getirmek için dayatılan özgürlük modeli bulunmaktadır. Buna göre özgür olmanın

yolu, var olanları dışlayarak, yenilik beklentisi oluşturmaktır. Mutlu olmanın yolu da sürekli olarak yeni, farklı bir anlam arayışında yer almaktır. Bu durumda yeni olan sığlaşarak, tüketimin nesnesi haline gelir ve rutinleşerek cisimleşir (Han, 2022c, s. 18-19). Acısız yeniliğe yönelik arayış, sadakatin, bağlılığın yokluğu, süreklilik ve hız üzerinden pürüzlü olan kavramların yerini hiper-yönelimin almasına sebep olur. Han'a göre, pürüzsüzlük talep edilen bir şey haline gelmeye başlamaktadır. Çünkü "pürüzsüz olan yaralmaz" (Han, 2020b, s. 3). Yaralanmamak, felsefi açıdan karakterin inşasızlığına, varoluş eksikliğine neden olup derinliği yok edebilir. Bu bir anlamda yara almadan pürüzsüz bir yaşam isteği uğruna üst insan ve devrimci öznelerin ortadan kalkışına işaret etmektedir. Brenton'a göre de yara izi açılan kişilerdeki acı, varoluş olarak ıstırapın ve kaygının anlamını sunabilir. Çünkü yara acının işaretini, madalyasını, zor bir dönemin öyküsünü içerirken, kişisel kimliğin unsurlarını ve gurur motifini dönüştürmektedir (Brenton, 2021, s. 73). İnsanın kendi yarasını görmesi, pürüzlü yönlerinin acısını yaşaması kendisini anlamasını sağlar. Ancak Han'a göre postmodern dünyanın hızlı ve görünüşü öne çıkaran bu çağda insanın yaralarını fark etmesi, "losyon etkisi" içerisinde sürekli parlak ve canlı görünme isteğinden dolayı çok zordur. Pürüzsüz olan olumsuzluk ortadan kalktığı için uysallık tek bir ahlaki kural olarak kendisini göstermektedir.

Han, pürüzsüzlük anlayışının beğenme ve kendini sergileme kavramları üzerinden estetik ve etik problemleri dönüştürdüğünü iddia etmektedir. Han gizleyecek bir şeyi olmayanların, eğlenmek ve tüketmekten başka "yaşam dünyaları" olmayacağını belirtir. Çünkü öznenin pürüzsüz anlamına, estetik açıdan canlılık, etik açıdan mücadele ya da direniş yerine saf pozitif bir dünya hâkimdir. Homo doloris (acılı insan), pozitif olanın ve pornografik saflığın içerisinde anlamını kaybetmiştir. Saflığın ifadesi şeffaflığın dramaturjisinde araç haline gelmiştir. Etik olanın esnek hale gelmesiyle bilgi de enformasyonun pürüzsüzlüğüne teslim edilmiştir. Enformasyon bombardımanı içerisinde, estetik arzusun, etik tercihin bir önemi kalmış mıdır? Han'a göre postmodernizm çağında tercih yapacak özne için belirli bir tutarlılık, sabitlik söz konusu değildir. Artık öznenin "yüzü" yoktur, bu "yüz"süz özne için neoliberalizm, yeni eklenti biçimleri yaratır. Han bu noktada, neoliberal araçların öznenin "hiç kimse" olmasına izin vermeden, sanallıkta yeni profiller oluşturulmasını sağlandıklarını ortaya koyar.

Öznelere gerçeklikteki “yüzsüz”lüğünü sanallıkta telafi etme şansı sunulmaktadır. Sanallıkta, beden datalara ruh ise farklı duygulara bölünerek, varlığı sonsuz bir iletişime açılr. Beden kendi “yüzünü” kaybederken, kendi kendisinden uzaklaştırılmıştır. Kendi becerilerinin, kendi varoluşunun, kendi seyrinin ya da yolculuğunun farkında değildir. Gerçeklik içerisindeki haz ve tutkuları bile elinden alınmaya başlanmıştır. Han bunu şöyle ifade etmektedir: “Kendi kendisini süren arabada, ben ne aktör, ne hâkim ne de dramaturgumdur” (Han, 2020b, s. 16). Han bu durumun sebebinin sürekli olarak her şeyi sergilerken, gösterirken, ifşalarken kendi varoluşumuzun dışına çıkmamız problemine vurgu yapmaktadır. Han bunu şöyle ifade eder: “Sergilenme, teşhir edilme mecburiyeti bizzat bedenin yabancılaşmasına yol açar” (Han, 2020d, s. 28). Maskesizleşen insan, maskesini sıradanlığın, normallüğün, uysallığın belirli imgesi haline getirmiştir. Bu durumda beden acaba pozitifliğin yüzeyselliğine mi hapsedilmiştir? Aslında Han’a göre, yalnızca beden değil, bedenin maskesizliği ruhu da pürüzsüzlük akıntısına hapsetmiştir. Bedenin çıplaklığı değil, sırdan yoksun bedenin çıplaklığı pürüzsüzlük sunmaktadır. Ona göre sırdan yoksun beden bir anlamda, kesintinin olumsuzlanarak, pürüzsüzlüğün yaşam haline getirilmesi demektir (Han, 2020d, s. 40-41). Güzelin, erosun keskinliği, derinliği yerini pürüzsüz olanın sarsıntısızlığına bırakır. Bunun felsefe açısından iki sonucu vardır; birinci olarak, bedenin güzel ile yücenin ayrılması üzerinden araçsallaştırılması ikinci olarak ise aşkın bedenselliğin pürüzsüzlük üzerinden cinselliğe indirgenmesidir. Bu durumda, aşkın, sevginin, güzelliğin anlamları pürüzsüzlüğün yüzeyselliğine hapsedilmektedir. Duygu açısından, “rahatlama, şipşak” çağında olduğumuz için, “negatifliğin bütünüyle eksik olması bugün aşkı, tüketimin ve hedonist hesapların nesnesine dönüştürerek köreltir” (Han, 2020a, s. 26). Bu noktada, pürüzlülüğün, acının, eksikliğin, olumsuzluğun felsefesinin anestezi ya da palyatif toplumlarda yapılmasının olanağı kaybolmaya başlamaktadır.

Acının Şeyleşmesi/Anlamsızlaşması Üzerinden Palyatif Topluma Doğru

Han’a göre hayatımızı anlamdan, “mutluluğu şeyleşmekten kurtaran bizzat acı” (Han, 2022b, s. 24) olsa da, çağımız tek yönlü olarak homo hedonizmi yüceltmektedir. Acı yalnızca bedensel olan niceliksel anlamlara indirgenmektedir. Han, acının bedensel açıdan biyolojik süreçlere

indirgenmesinden dolayı hayatımızın anlamdan uzaklaşarak şeyleştiğini belirtmektedir (Han, 2022b, s. 33). Bu derin anlamdan uzaklaşan şeyleşme sürekli artmaya devam ettiği için beden bile acıyı hissetmemeye başlamaktadır. Han bunu şöyle ifade etmektedir: “Beden, optimize edilmesi gereken bir sergi nesnesi şeklinde şeyleşir” (Han, 2020d, s. 28). Bu durumda, acı yoksa, bedensel ve ruhsal pürüzsüzlüğü bozacak yaralar söz konusu olamamaktadır. Bundan dolayı Han, Robbins ve Judge gibi çatışma, değer anlaşmalarını (Robbins & Judge, 2019), Eriksoncu psikososyal durumlar üzerinden farklı kriz ve çatışma aşamalarına (Erikson, 2019) dayalı görüşleri ön plana almamaktadır. Çünkü neoliberalizm alanda, acı varoluşsal açıdan, hayattan uzaklaştırıldığı için şeyleşmeyen çatışma, kriz mümkün değildir. Bu noktada Han, yalnız yaşam felsefesinin değil ölüm felsefesinin de dönüştüğünü düşünmektedir. Bunun sebebinin, neoliberalizm araçlarının bedensel tedavi, bakım üzerinden bir anlamda palyatif olanın yaşam ve ölümü ele geçirmesi söz konusudur.

Palyatif kavramı temelde, kılık değiştirmek (disguise), paltoyla örtmek anlamına gelen palliare (L.) sözcüğü üzerinden suçu, hastalığın ilerlemesini en aza indirerek acıyı hafifletmek anlamlarına gelmektedir (Shipley, 1945, s. 256). Çağımızda palyatif bakım, yaşamı tehdit eden hastalıklara karşı veya yaşam sonu tedavisi olarak “ölüm kültürünü dönüştürme” (transform the culture of dying) açısından, rahatlama (relief), acının önlenmesi, iyi yaşam sunma amaçları taşımaktadır (Foley, 2005, s. 44). Bu noktada palyatif bakım hizmetlerinin geliştirilmesiyle, devletlerin uluslararası denetimli araçların, aşırı uzmanlaşmış kişilerin destekleriyle ölüm acısız ya da hafifletici hale getirilmektedir (Stjernswärd, 2007, s. 44-45). Han, palyatif bu bakımın yalnızca ölüm değil aynı zamanda, yaşam ya da fiziksel, varoluşsal ve ruhsal acı temelinde uygulandığını iddia etmektedir. Acıya dayanamayan öznelere oluşan toplumlar çoğaldıkça, tedaviler her alana yayılacaktır. Han’a göre çağımızda tedavinin felsefesi, özneyi optimize etmekten başka bir şey değildir. Bunu şöyle belirtmektedir: “Neoliberal rejimin öznesi kendini optimize etme buyruğuyla, sürekli olarak daha fazla performans gösterme baskısıyla harap olur. Tedavinin öldürme olduğu ortaya çıkar” (Han, 2020c, s. 39). Bundan dolayı bireyi anlamak, yaşamın ne için iyi olduğu problemlerinden bağımsız olarak, anestezi kavramları önemlidir. Artık “ağrı kesici”lerin etkisinin toplumun her alanına yayılmasıyla birlikte “palyatif etki”

ifadesi egemenliğini ilan etmektedir. Öncelikle palyatif kavramına eşlik eden terimleri anladıkça, politika, etik, birey, sanat gibi ifadeleri pürüzsüzlük üzerinden daha iyi kavrayabiliriz. Çünkü kimliğe dayalı tasarımlar, belirli varoluşsal ilişkilerle değil de, şeyleşmiş deneyimlerle mümkündür. Yani varoluşçu felsefe, “İnsan kendi hayatından başka bir şey değildir” (Sartre, 2016, s. 56) derken, Chul Han ise çağımızda insanın şeyleşmiş “mutlu bir performans öznesi”nden başka bir şey olmadığını düşünür (Han, 2022b, s. 14). Çünkü palyatif olmak, varoluş deneyiminin uçlar, çatışmalar ve çelişkiler gibi olumsuzluklarından arınıp, düzleşmesi demektir (Han, 2022b, s. 15). Han, bu duruma, genel açıdan algofobi odaklı yaklaşır ve eylemlerin acının dışında oluşturulmasını örnek gösterir. Bu noktada Han, aynılık, pürüzsüzlük, olumluluk, hoşnutluk gibi hiper-şiddet unsurlarının öznenin kırılganlığının değil bağlılığının, acıyı ortaya çıkaracak olan ötekinin değil narsizmin, baskının değil acıdan kaçınmaya yönelik ayartmanın, varoluş kaygısının değil başarısız olma kaygısının, ilişkinin değil hiper-iletişimin olduğu bir döneme girdiğimizi düşünmektedir. Nihayetinde öznenin artık homo doloris (acı çeken insan) olma ihtimali ortadan kalkmaktadır. Çünkü homo doloris, homo solitudinis (yalnızlık insan), bilinmeyen, endişeye açık anlamlarıyla birlikte varoluş ifade eder (Han, 2023b: 83). Ancak çağımızda mutluluk, anlam arayışı eğlence merkezli, homo ludens (oyuncu insan) özgü, gösteriş tarzlarına indirgenmektedir. Han problemi öznelere anlamsızlaşması üzerinden inceler ve acının onlar için olmayan değil görünmeyen bir kavram olduğu kanaatine varır. Aslında kendimi teşhir ettikçe, ifşa ettikçe, kendimi sundukça kendi derinliğimi ve acıyla ilişkimi kaybederim. Han bu durumda, insanın kendi özgürlük ayartılması ile kontrol edildiğini belirtmektedir. Kendim gönüllü olarak, dijital bir biçimde görünürleşerek (spotlar altında durmayı tercih ederek/Aydınlanma!), ortaya çıkararak, kendim olmaya çalışarak, kendi özgürlüğümü sömürmekteyimdir (Han, 2020d: 12). Bu sömürü, anlamsız bir halde, sermayenin, iletişimin ve de enformasyonun sonsuz akıntılarına maruz kalmak demektir. Bu maruz kalma, dirençsizliğin getirdikleriyle birlikte düzleşen bir karakter fetişi ortaya çıkarmaktadır. Bu durum Habermas’ın kullandığı bir eylem çeşidi olan dramaturjik tarzı ifade eder (Habermas, 2019, s. 134). Yani görüntü bolluğu içerisinde gösteriye uygun davranış, davranışı yüceltmektedir. Artık ahlak, ruhsal tükenişe (burnout) (Han, 2020d, s. 17), sanat, dijital pürüzsüzlüğe (Han, 2020b, s. 27),

siyaset ise özneleri aktif gözetlemeye, yönlendirilmeye doğru ilerliyor (Han, 2020c, s. 21). Nihayetinde asli açıdan var olan sınırları, kesinti noktaları ortadan kalkan öznenin, acı ile başa çıkma problemi (Han, 2020d: 20) ortadan kalkmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Antikçağlardan itibaren, Homo sapiens'in acıyı kabul etmesiyle birlikte çektiği ıstıraplar, kendi sınırları ölçüsünde mücadele etme arzusu, yanı başındaki ölümle birlikte yaşama çabasını anlamlı kılmaktadır. Yine yüzyıllar içerisinde toplumun, kültürün, inançların değişmesi ile birlikte öznel olan acının ifadesinde farklı kamusal alandakiler için farklı semboller, göstergeler açıklamalara dâhil edilmiştir. Bu durumda, bunalım, kriz, iktidar ilişkileri, söylemleri içerisinde ortaya çıkan toplumsal ve kişisel acı iç içe geçmektedir. Neoliberalizm araçları üzerinden dost görünömlü iktidar yapısı, yabancılık ve ötekiliğin çöğliklerinin tüketim ile birlikte yok edilmesi, pürüzlü ve duyarlı öznenin yerini yalıtılmış dijital oto-erotik öznenin alması ile nihayetinde acının yerini olumluluk arzusuna bırakmaktadır. Bu noktada Han, neoliberalizm açısından acının değişim ve dönüşümü üzerinden öznenin değerine, varoluşuna ve varlık düzlemine odaklanmaktadır. Han'a göre acı kavramı, bedenden ruha kadar maddi ve tinsel değerleri ilgilendiren kapsamlı bir durumda yer alırken, aynı zamanda insanın tam anlamıyla sömürölmesini de engellemektedir. Han, bu tartışmaların modernite ile birlikte insanın varlığından uzaklaştırılmaya başlandığını düşünmektedir. Ona göre insanın varoluşundan uzaklaşmasını sağlayan en büyük tehdit acının ortadan kaldırılmasıdır. Acının ortadan kaldırılmasının göstergeleri ise pürüslüğü, aynılığın, olumluluk şiddetinin artması otantikliğinin ve yüzleşmenin kaybının her alanı ele geçirmesidir. Yani homo doloris ifadesine eşlik eden kavramların ortadan kalkması ve homo hedonizme eşlik eden kavramların öne çıkması söz konusudur. Bu durumda Han, ironik olarak postmodern çağda acıya eşlik eden değil hazza eşlik eden bütün kavramların da artık anlamlarını yitirdiğini belirtmektedir. Çünkü varoluşsal acı nasıl ortadan kalkıyorsa, onunla birlikte var olan örneğinin eros ve ölüm, haz ve acı, olumluluk ve olumsuzluk ifade eden bütün tartışmalar ortadan kalkarak maskeler, pürüslü gerçekler, sınırlı anlamlar, yüz yüze iletişim yerinden edilmektedir. Han'ın bu iddiaları çok keskin görölse de, öznenin düzleşmesi, yara almaması, kayıtsızlığı ve yalıtılmışlığı ile birlikte bir makine

olmasına dair eleştirileri değerlidir. Han, bir anlamda, neoliberalizmin yeni özne felsefesinin ilan edildiğini savunur. Ona göre çağımızda özne üzerine konuşamazsınız, çünkü bir makine için nasıl ki sermaye akışı sınırlı bir anlam ifade ediyorsa, özne de pornografik ve gösteriş fetişizmine bu oranda hizmet etmektedir. Bu durumda ancak özne üzerine değil onu oluşturan post-endüstriyel gerçeklikler üzerine tartışılabilir. Buradan hareketle, öznenin acı ifade eden gerçekliklerden ayrılması, ne yaşam ne de ölüm felsefesinden söz edemeyeceğimiz distopik bir dünyaya doğru gitmemize sebep olabilir. Han'ın bu gibi eleştirileri, syborg çağına, dijital evrene, distopik dünyaya yönelik fütürist tartışmalardır.

Sonuç olarak Han, acı üzerinden yaşam, özne ve ölüm felsefeleri söz konusu olduğunda transhümanizmden biyoetiğe kadar şiddetli eleştiriler yapmaktadır. Bu eleştirilerin temelinde, acının biyolojik olana indirgenmesi bir yönüyle de psikopolitik araçların (dijitalizm, yapay zekâ) acının dilini yok etmesi problemleri vardır. Bir anlamda, acının anlatımının ve öyküsünün kaybının beden olumsuzluğunun, öznenin ölümden kaçan pürüzlük arayışının izdüşümlerini ön plana çıkarmaktadır. Han'ın acının, yaşama kaygısının, ölüm dürtüsünün yok edildiğini savunması çok iddialı görünse de, insanlığın dijitalizm, yapay zeka araçları, syborg projeleri ile birlikte ölümün yaşamdan koparılması problemi ile yüz yüze kalacağımız bir varsayımdan daha fazlasıdır. Bu nedenle çağımızda kendini bilmek, farkındalık, otantiklik, kendi olmaklık, belirsizlik kavramları ortadan kalkarken teslimiyetçi olma, mekanikleşme, tavır alamama, ilişkide olamama gibi ifadelerin gerçek problemler olarak ortaya çıktığı iddia edilebilir. Bu eleştiri ve değerlendirmeler, birçok farklı alanı ilgilendirse de, felsefi olarak acının korkusunun ve acıdan kaçmanın insan felsefesi açısından makine insan özlemine tetiklediğini, politik olarak covid-19 deneyimlerinin gösterdiği gibi “yaşayamayacak kadar ölü” kurban özneleri inşa ettiğini, bilgi ve ontolojik felsefeler bakımından varoluşun dilinin yok edilme tehlikesini göstermektedir.

Kaynaklar

Adorno, T. W. (2012). *Minima Moralia: Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar* (O. Koçak & A. Doğan, Çev.). Metis Yayınları.

- Agamben, G. (2017). *Çıplaklıklar* (S. Kılıç, Çev.). Alef Yayınevi.
- Aristoteles. (2014). *Nikomakhos'a Etik* (F. Akderin, Çev.). Say Yayınları.
- Aristoteles. (2021). *Politika* (M. Tuncay, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Baudrillard, J. (2021). *Kötülüğün Şeffaflığı: Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme* (I. Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Breton, D. L. (2010). *Acının Antropolojisi* (İ. Yerguz, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Breton, D. L. (2021). *Ten ve İz: İnsanın Kendini Yaralaması Üzerine* (İ. Yerguz, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Camus, A. (1997). *Sisifos Söylemi* (T. Yücel, Çev.). Can Yayınları.
- Chantrell, G. (2002). *The Oxford Dictionary of Word Histories*. Oxford University Press.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2014). *Anti-Ödipus: Kapitalizm ve Şizofreni 1* (F. Ege, H. Erdoğan, & M. Yiğitalp, Çev.). Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Dow, J. (2011). Aristotle's Theory of the Emotions: Emotions as Pleasures and Pains. İçinde M. Pakaluk & G. Pearson (Ed.), *Moral Psychology and Human Action in Aristotle* (ss. 47-74). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199546541.003.0003>
- Erikson, E. H. (2019). *İnsanın 8 Evresi* (G. Akkaya, Çev.). Okuyan Us Yayınları.
- Foley, K. M. (2005). The Past and Future of Palliative Care. *Hastings Center Report*, 35(7), 42-46. <https://doi.org/10.1353/hcr.2005.0092>
- Foucault, M. (2015). *Toplumu Savunmak Gerekir* (Ş. Aktaş, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Frankl, V. E. (2021). *İnsanın Anlam Arayışı* (Ö. Yılmaz, Çev.). Okuyan Us Yayınevi.
- Fukuyama, F. (1998). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması* (A. Buğdaycı, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Habermas, J. (2019). *İletişimsel Eylem Kuramı* (M. Tüzel, Çev.). Alfa Yayıncılık.
- Han, B.-C. (2015). *Yorgunluk Toplumu* (S. Yalçın, Çev.). Açılımkitap.
- Han, B.-C. (2016). *Şiddetin Topolojisi* (D. Zaptçioğlu, Çev.). Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2020a). *Eros'un İstırabı* (Ş. Öztürk, Çev.). Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2020b). *Güzeli Kurtarmak* (K. Filiz, Çev.). İnsan Yayınları.

- Han, B.-C. (2020c). *Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri* (H. Barışcan, Çev.). Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2020d). *Şeffaflık Toplumu* (H. Barışcan, Çev.). Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2020e). *Zamanın Kokusu: Bulunma Sanatı Üzerine Felsefi Bir Deneme* (Ş. Öztürk, Çev.; 4. bs). Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2021). *Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü: Denemeler ve Söyleşiler* (Ç. Tanyeri, Çev.). İnkı Kitap.
- Han, B.-C. (2022a). *Enfokrasi: Dijitalleşme ve Demokrasi Krizi* (M. Öztürk, Çev.). Ketebe Yayınları.
- Han, B.-C. (2022b). *Palyatif Toplum: Günümüzde Acı* (H. Barışcan, Çev.). Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2022c). *Ritüellerin Yok Oluşuna Dair: Günümüzün Bir Topoloji* (Ç. Tanyeri, Çev.). İnkı Kitap.
- Han, B.-C. (2023). *Ötekini Kovmak: Günümüzde Toplum, Algı ve İletişim* (M. Öztürk, Çev.). Ketebe Yayınları.
- Heidegger, M. (2008). *Varlık ve Zaman* (K. H. Ökten, Çev.). Agora Kitaplığı.
- Kierkegaard, S. (2013). *Kayıp Kavramı* (T. Armaner, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kripke, S. A. (1981). *Naming and Necessity*. Harvard Univ. Press.
- Nietzsche, F. (2017). *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (M. Tüzel, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Peters, F. E. (2004). *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü* (H. Hünler, Çev.). Paradigma Yayıncılık.
- Platon. (2010). *Devlet* (S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Platon. (2013). *Philebos* (F. Akderin, Çev.). Say Yayınları.
- Platon. (2015). *Kratylos* (F. Akderin, Çev.). Say Yayınları.
- Ranciere, J. (2005). *Uyuşmazlık Politika ve Felsefe* (H. Hünler, Çev.). Araştırma Yayınları.
- Robbins, S., & Judge, T. A. (2019). *Örgütsel Davranış* (İ. Erdem, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sartre, J.-P. (2011). *Varlık ve Hiçlik* (T. Ilgaz & G. Ç. Eksen, Çev.). İthaki Yayınları.
- Sartre, J.-P. (2016). *Varoluşculuk* (A. Bezirci, Çev.). Say Yayınları.

- Shipley, J. T. (1945). *Dictionary of Word Origins*. Philosophical Library Inc. Publication.
- Stjernswärd, J. (2007). Palliative Care: The Public Health Strategy. *Journal of Public Health Policy*, 28(1), 42-55. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jphhp.3200115>
- Turner, B. S. (2019). *Beden ve Toplum: Sosyal Teoride Arayışlar* (İ. Kaya & M. B. Bulut, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Öz: Acı çok boyutlu bir kavramdır. Fizyolojik, varoluşsal ve tinsel açılardan farklı anlamları vardır. Acı belirli bir uyarının, kişisel bir algının, kaygının, derin düşünce- nin, sınırlılığın, ölüm karşısında duyulan kaygının ve nihayet varoluşsal uçurumun hem kaynağı hem de sonucudur. Bu ifadeler, homo doloris (acı çeken insan) yolunda atılan adımlardır. Dijital çağla birlikte bu acının hissedilmesi, iletilmesi ve üstesinden gelinmesi gibi sorunlar etrafında ontolojik ve epistemolojik tartışmalar yeni biçimleriyle sürdürülmektedir. Bu tartışmalar öznenin acı ile kurduğu ilişkinin yönünü, imgesini ve hayata aktarılma biçimleri, ayrımları göstermektedir. Byung-Chul Han, bu ayrımların çağımızda derin bir kopuşa dönüştüğünü, acının negatifliğinin yaygınlaşmasıyla birlikte özne ve acı ilişkisinin değiştiğini iddia etmektedir. Bu çalışmanın amacı, çağımızda, acının postmodern dönüşümünü felsefi açıdan analiz eden Han'dan hareketle hem acıyı hem de onunla ilişkili olan iletişim, öteki, farklılık, sınır, kaygı, pürüzlülük, derinlik, ölüm ve yaşam gibi kavramları ele almaktır. Bununla birlikte acısız bir hayatın neden arzu edilir olduğunu tartışmaya açmaktır.

Anahtar Kelimeler: Acı, varoluş, pürüzsüzlük, kaygı, öteki.

